

Nije važno je li mačka bijela ili crna, važno je da lovi miševe

Željko Rohatinski
www.macropuls.hr

Nastavak rasta bruto domaćeg proizvoda po osnovi izvoza roba i usluga te potrošnje kućanstava, početne naznake oživljavanja investicijske aktivnosti, relativno uravnoteženi odnosi u platnoj bilanci i fiskalnoj sferi uz posljedično postupno smanjenja stupnja inozemne i proračunske zaduženosti te niska inflacija i stabilan tečaj, osnovne su značajke ekonomske aktivnosti u Hrvatskoj u prvoj polovini ove godine.

Pozitivne, ali – stavljene u kontekst tendencija iz prethodnih te očekivanja za iduću godinu – one su još uvijek nedostane da bi omogućile značajnije ublažavanje financijskih, tehnoloških, socijalnih i demografskih problema koji su eskalirali u razdoblju recesije. To se posebno odnosi na područje zapošljavanja i socijalne sigurnosti. Ta nedostatnost nije samo posljedica niske početne baze ukupne ekonomske aktivnosti, već i segmentiranosti nositelja i strukture aktualnog privrednog rasta koji je relativno parcijalan, i ne obuhvaća dovoljno sve djelatnosti bitne za aktivno profiliranje ukupne socijalno-ekonomske slike hrvatskog društva.

Naravno, za promjenu takve slike potrebno je znatno duže vremensko razdoblje (kad se već nije pravodobno reagiralo na naznake i prve posljedice krize), uvažavajući sve promjene koje su se u međuvremenu dogodile i događaju se u širem okruženju i zbog kojih je Hrvatska izgubila dio nekadašnjih tržišnih pozicija i konkurentnosti koje tek treba nadomjestiti novima. Zato se jednostavno ne može govoriti o potrebi „povratka na staro“, već o dinamičkom oblikovanju „novog“, kojim će Hrvatska, realizirajući svoje razvojne prioritete, izboriti i odgovarajuće mjesto u globalnim ekonomskim procesima. To se, međutim, ne može odvijati „stihijski“ pod dominantnim utjecajem eksternih faktora koji – iz ekonomske povijesti je dobro poznato – obično dovode do formiranja struktura nacionalnih ekonomija s naglaskom na djelatnosti s nižom tehnološkom razinom i dodatnom vrijednošću. Čak i monokulturalnošću na osnovi stvarnih ili tek pretpostavljenih „komparativnih prednosti“, ali i sa svim rizicima i negativnim posljedicama mogućih promjena u eksternim okolnostima i preferencijama.

Zato probleme treba rješavati imajući na umu dugoročniju viziju, a ne pragmatično se podređivati kratkoročnim interesima, iako oni često izgledaju prilično atraktivni i relativno lakše ostvarivi. Nekadašnja izjava poznatog kineskog političara „Nije važno je li mačka bijela ili crna, važno je da lovi miševe“, koja je prije tridesetak

Pozitivna tekuća kretanja, stavljena u kontekst tendencija iz prethodnih te očekivanja za iduću godinu, još su uvijek nedostatna da bi omogućila značajnije ublažavanje financijskih, tehnoloških, socijalnih i demografskih problema koji su eskalirali u razdoblju recesije.

Probleme treba rješavati imajući na umu dugoročniju viziju, a ne pragmatično se podređivati kratkoročnim interesima, iako oni često izgledaju prilično atraktivni i relativno lakše ostvarivi.



godina pokrenula i preobrazila kinesku ekonomiju imala je prvenstveno ideološko-sustavni, a ne taktičko-operativni karakter. Naprotiv, efikasnost ostvarivanja prioritarnih dugoročnih ciljeva i s njima povezanih eksternalija nije neovisna o izboru alternativnih metoda i sredstava za njihovu realizaciju.

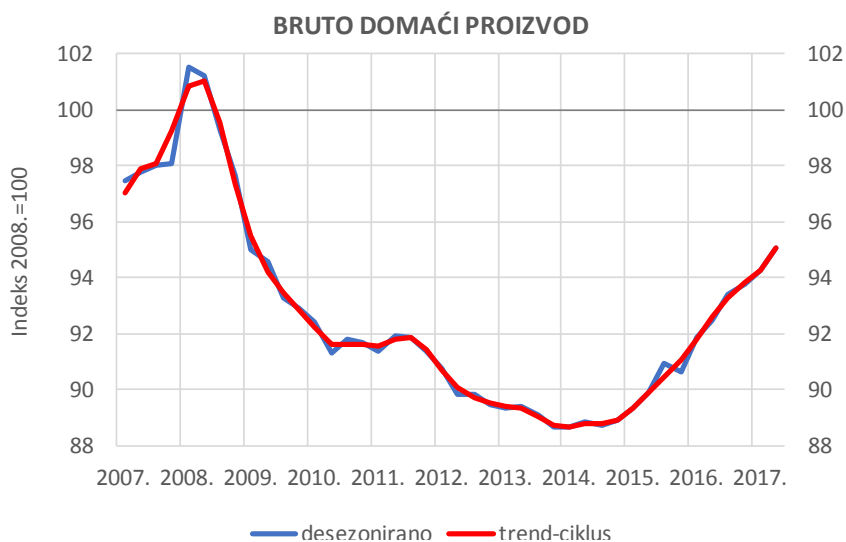
To je prostor za formiranje vlastite, konzistentne i razvojno poticajne ekonomske politike u okvirima koje dopuštaju „pravila igre“ prihvaćena ulaskom u EU te raspoloživih prirodnih, financijskih i ljudskih potencijala – zasebno promatrane – male ekonomije. Bez toga, realna alternativa je jedino „prosječnost“ u kojoj se i danas nalazimo, odnosno zadržavanje relativno niskog stupnja ekonomske razvijenosti. Kako u okvirima EU, tako i šire.

U takvim općim uvjetima nastavljena je u prvom polugodištu 2017. godine tijekom prethodne godine uspostavljena tendencija umjerenog rasta bruto domaćeg proizvoda po prosječnoj kvartalnoj stopi od 0,7%, tako da je njegova ukupna razina u tom razdoblju za 2,7% viša od prošlogodišnje (Slika 1.). To je sukladno prosječnim kretanjima i u cijeloj EU. Takav rast rezultat je kumulativnog djelovanja povećanja svih komponenti agregatne potražnje, ali sa značajnim međusobnim razlikama u razinama i tekućim dinamikama kretanja tih komponenti. U okviru njih, najveći rast na godišnjoj razini ima izvoz roba i usluga (5,8%), ali je on gotovo isključivo rezultat prijenosa razine dostignute krajem prethodne godine, dok u prvom polugodištu ove godine izvoz realno stagnira, i to unatoč dobroj turističkoj predsezoni (Slika 2.). Dijelom je to povezano i s relativno visokim stupnjem geografske koncentracije robnog izvoza gdje 57% ukupnog izvoza čini izvoz u samo šest zemalja – tradicionalnih partnera u okviru EU te susjednih zemalja – koji se suočava s pojačanom cjenovnom i tehnološkom konkurencijom na tim tržištima kao i s drugim, ne nužno ekonomskim ograničenjima. Zato je on nedostatan da nadomjesti relativno nisku razinu robne razmjene s ostalim zemljama, niti bi to bilo poželjno.

Bez formiranje vlastite, konzistentne i razvojno poticajne ekonomske politike u okvirima koje dopuštaju „pravila igre“ prihvaćena ulaskom u EU te raspoloživih prirodnih, financijskih i ljudskih potencijala, realna alternativa je jedino „prosječnost“ u kojoj se i danas nalazimo te zadržavanje relativno niskog stupnja ekonomske razvijenosti. Kako u okvirima EU, tako i šire.

Slika 1. U prvom polugodištu 2017. nastavljen umjereni rast BDP-a

IZVORI: DZS, MACROPULS IZRAČUN

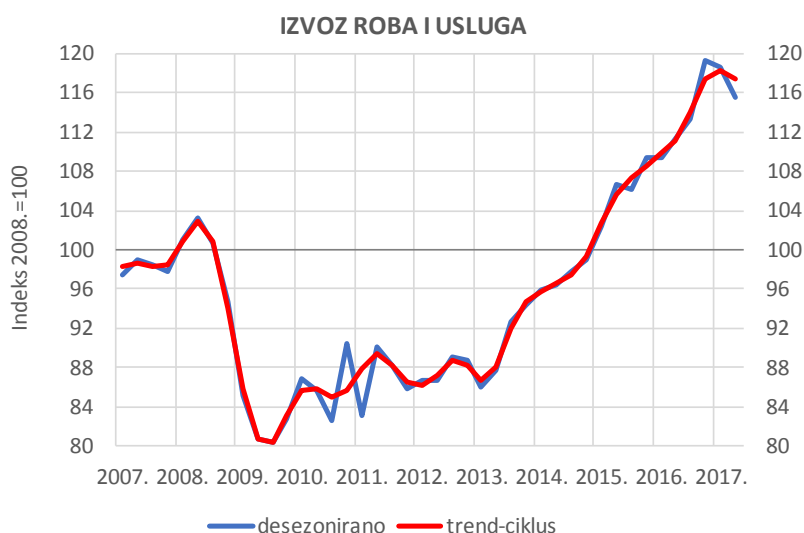




Pored toga, u namjenskoj strukturi tog izvoza dominiraju tehnološki manje zahtjevni proizvodi (61%) što umanjuje njegove multiplikativne učinke na proizvodnju ostalih djelatnosti i industrijskih grana te, otuda, i na samo kretanje BDP-a.

Slika 2. Izvoz u prvom polugodištu 2017. realno stagnira, nakon snažnog rasta iz prethodne godine

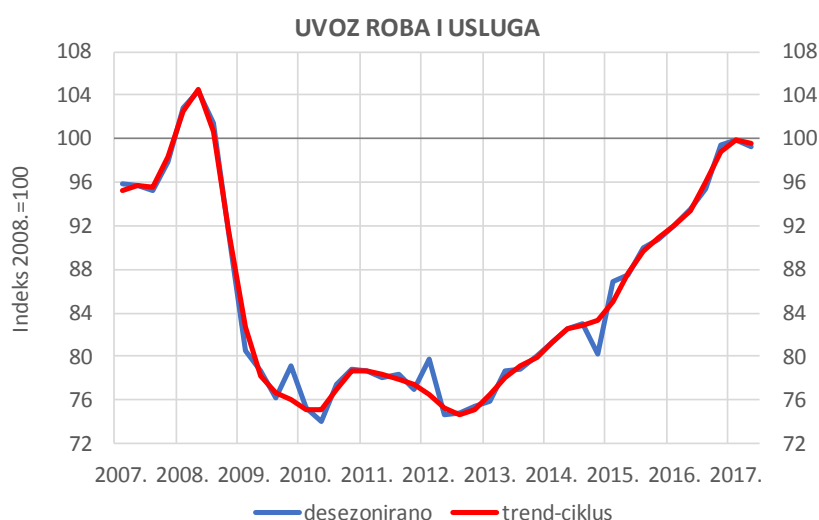
IZVORI: DZS, MACROPULS IZRAČUN



Istodobno, povećana razina domaće potražnje (3,4% na godišnjoj razini) uz tendenciju daljeg tekućeg rasta (0,9 % kvartalno), rezultira odgovarajućim povećanjem uvoza roba i usluga (7,2% na godišnjoj razini), što neutralizira bruto učinke izvoza na kretanje BDP-a (Slika 3.). Izraženo u stalnim cijenama, doprinos neto izvoza ostvarenom godišnjem rastu proizvodnje u prvom polugodištu 2017. u odnosu na isto razdoblje prošle godine je negativan, te iznosi oko 1,5% BDP-a. Takvi odnosi će se, naravno, izmijeniti u drugom dijelu godine pod utjecajem turističke sezone, ali to samo dijelom umanjuje osnovni strukturni problem – nedovoljnu zastupljenost konkurentne, izvozno orijentirane proizvodnje u strukturi nacionalne ekonomije. U kvantitativnom, kvalitativnom i geografskom smislu.

Slika 3. Rast uvoza neutralizira pozitivne učinke izvoza na kretanje BDP-a

IZVORI: DZS, MACROPULS IZRAČUN

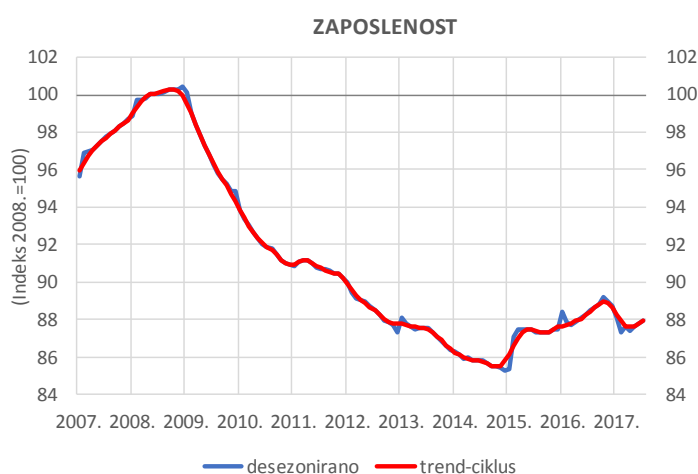
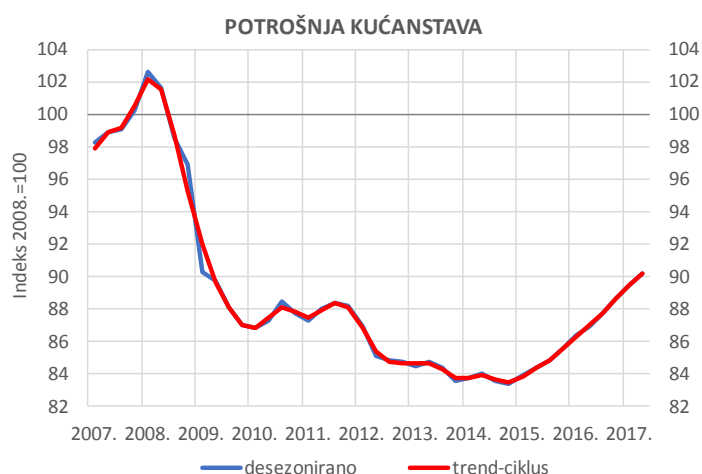




Tendencije u kretanju domaće finalne potrošnje prvenstveno su određene nastavkom iz prethodne godine prenijete dinamike rasta potrošnje kućanstava po prosječnoj kvartalnoj stopi od 0,9%, tako da je ona u prvom polugodištu ove godine za 3,7% veća od prošlogodišnje (Slika 4., lijevo). U uvjetima stagnacije zaposlenosti (Slika 4., desno), to je prvenstveno rezultat „jednokratnog“ povećanja prosječne neto plaće uslijed smanjenja poreznog opterećenja (ona je u prvom polugodištu za 4,0% realno veća od prošlogodišnje, Slika 5., lijevo), smanjivanja sklonosti štednji vezane uz promjene u politici oročavanja deviznih depozita stanovništva, te rasta transfera (sekundarnog dohotka) iz inozemstva za 20%, što je odraz krize na domaćem tržištu rada, kao i (za pretpostaviti je) ostalih primanja u strukturi raspoloživog dohotka kućanstava.

Slika 4. Rast potrošnje kućanstava se nastavlja dok zaposlenost stagnira

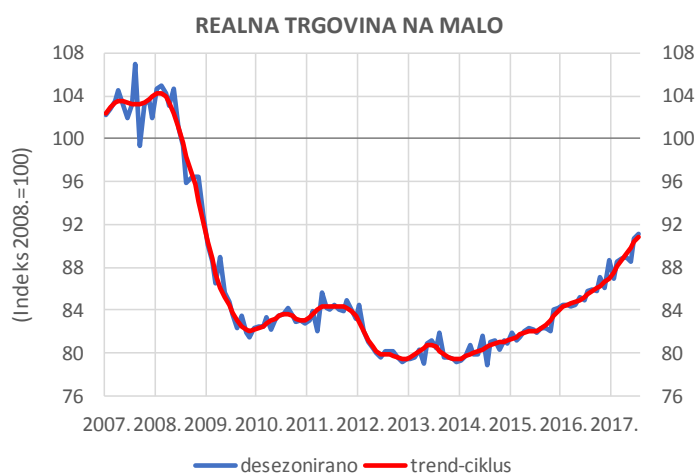
IZVORI: DZS, MACROPULS IZRAČUN



Tome treba dodati i povećane izdatke inozemnih turista u maloprodaji, tako da unatoč krizi Agrokora, realni promet u trgovini na malo zadržava tendenciju rasta i u prvih sedam mjeseci 2017. godine kada je za 4,6% veći nego u istom razdoblju prošle godine (Slika 5., desno).

Slika 5. Plaće porasle uslijed poreznog rasterećenja, a trgovina na malo nastavlja rasti unatoč krizi Agrokora

IZVORI: DZS, MACROPULS IZRAČUN

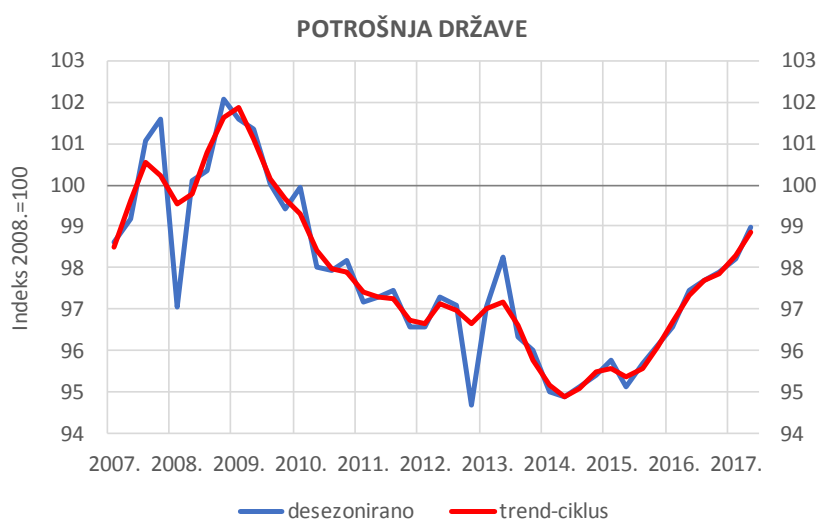




Takav rast potrošnje i s njom povezanih dohodaka kao porezne osnovice, omogućava – unatoč promjena u poreznom sustavu – rast ukupnih prihoda konsolidirane središnje države u razdoblju od siječanja do svibnja ove u odnosu na isto razdoblje prošle godine za (nominalno) 3,3%, u čemu su prihodi od PDV-a veći za 3,6%. S obzirom na to, uz održavanje gotovo uravnoteženog proračuna, rastu i ukupni rashodi države po stopi od 2,8% u okviru čega izdaci za robe i usluge za 4,4%. To je omogućilo realno povećanje ukupne potrošnje države u prvom polugodištu za 1,6% (Slika 6.), podržavajući učinke potrošnje kućanstva na ukupnu finalnu potrošnju u zemlji.

Slika 6. Rast potrošnje države potpomognut rastom poreznih prihoda

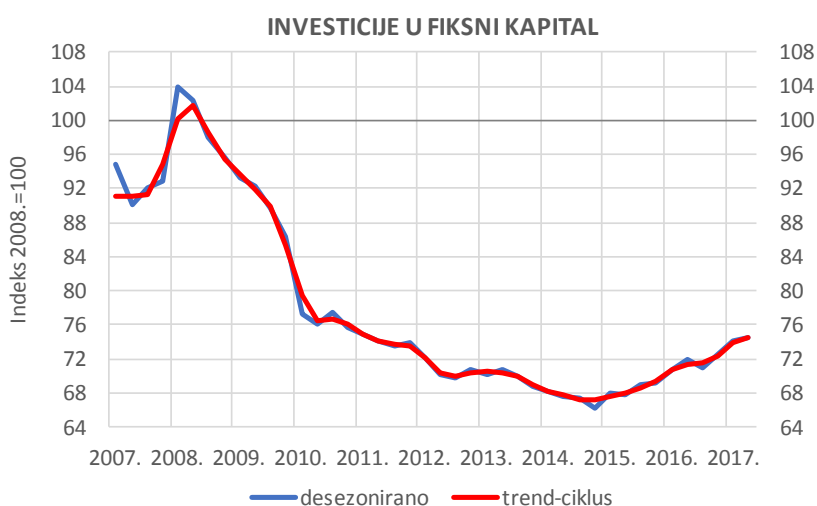
IZVORI: DZS, MACROSKOPIZRAČUN



Tendenciju rasta ima i treća – u razvojnom smislu najvažnija komponenta domaće potražnje – investicije u fiksni kapital, čiji se prosječni kvartalni rast ubrzao s 1% u 2016. na 1,4% u prvom polugodištu 2017., kada je njena razina bila za 4,3% viša od prošlogodišnje (Slika 7.). Tome pridonosi i povećano korištenje EU fondova, ali je zbog drastičnog pada investicijske aktivnosti u prethodnim godinama, njena sadašnja razina još uvijek za 25% niža od vrha investicijskog vala iz 2008. godine. Uz sve čimbenike na strani potražnje, to je vezano i uz još uvijek nisku sklonost investiranju i preuzimanju rizika, kako od strane realnog sektora, tako i od strane poslovnih banaka.

Slika 7. Ubrzao se rast investicija, no njihova razina i dalje znatno niža nego prije krize

IZVORI: DZS, MACROPULS IZRAČUN

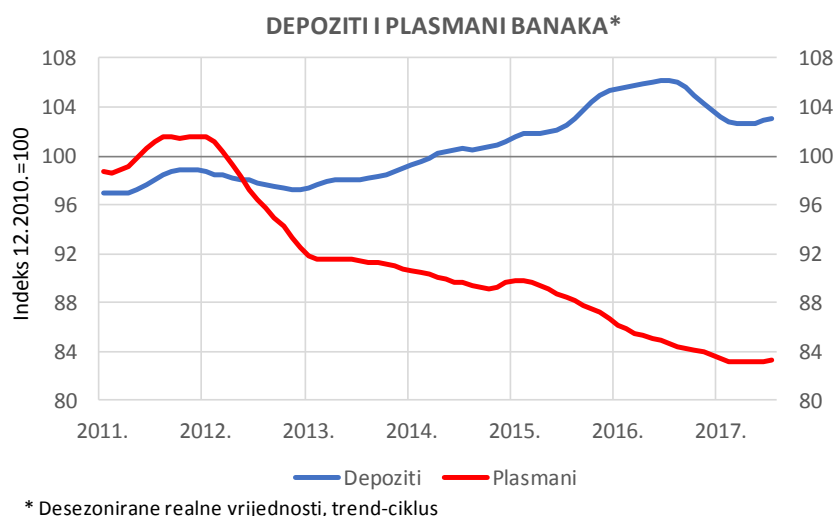




Pokazatelj toga je i „otvaranje škara“ između realno stagnirajućih depozita i smanjenih kredita banaka koji su sredinom ove godine za 17% realno manji nego krajem 2010. godine (Slika 8.). Dijelom je to posljedica „čišćenja“ bilanci banaka i prodaje loših potraživanja, ali je očito kako problemi u sferi kreditne aktivnosti i financiranja investicijskih projekata postoje i na strani potražnje i na strani ponude, unatoč ukupno ekspanzivnoj monetarnoj politici i padajućim kamatnim stopama. Niska razina investicija i dalje se posebno manifestira u građevinarstvu koje relativno stagnira na razini za oko 40% nižoj od nekadašnje (Slika 9., lijevo).

Slika 8. „Otvaranje škara“ između depozita i kredita

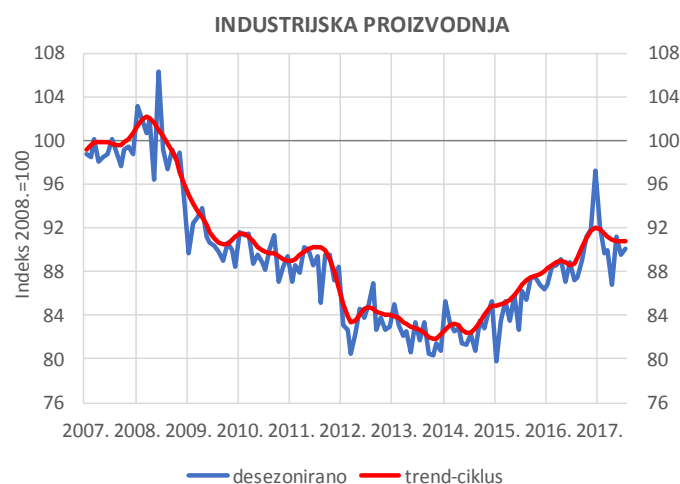
IZVORI: DZS, MACROPULS IZRAČUN



Nakon ubrzanja rasta tijekom 2016. godine, stagnantna obilježja sredinom ove godine poprima i industrijska proizvodnja na razini koja je u razdoblju od siječnja do srpnja bila za 1,9% viša od prošlogodišnje (Slika 9., desno). Međutim, unutar takve agregatne tendencije postoje velike oscilacije i u vremenu i unutar strukture proizvodnje, posebno u naftnoj, kemijskoj i metalnoj industriji te u proizvodnji odjeće i namještaja koje im daju „go-stop“ obilježja i ukazuju na probleme u održavanju kontinuiteta tih proizvodnji.

Slika 9. Građevinarstvo stagnira na niskoj razini, a rast industrijske proizvodnje se usporio

IZVORI: DZS, MACROSKOPIZRAČUN





Nastavi li se ukupnost navedenih aktualnih tendencija i u drugoj polovini godine, u cijeloj 2017. bi u odnosu na 2016. godinu BDP mogao porasti za 2,8%, u okviru čega bi potrošnja kućanstava porasla za 3,6%, investicije za 3,0%, izvoz roba i usluga za 4,6%, te uvoz za 5,3%. Inflacija, mjerena potrošačkim cijenama kretala bi se na godišnjoj razini od oko 1%, dok bi prosječni tečaj kune u odnosu na euro realno aprecirao za oko 2%.

S obzirom na sve uvjete, mnogi će reći da je to „zadovoljavajuće“, a da je - što se strukture i kvalitete tog rasta tiče – najvažniji ukupni rast dodane vrijednosti bez obzira na to proizlazi li on iz masovnog turizma, tranzita tuđih roba, izvoza „trupaca“ ili na neki sličan način (nije, navodno, važna „boja mačaka“). Ta struktura, smatra se, jednostavno je određena postojećim, objektivnim stanjem hrvatske ekonomije i njenim položajem u EU gdje se profilira sukladnom općim modalitetima funkcioniranja i odnosima na zajedničkom tržištu. Njima se treba prilagođavati dugoročnijim strukturnim reformama, prvenstveno u smislu daljnje liberalizacije i smanjenja izravnog uplitanja države u ekonomske procese. To je, naravno, načelno točno, ali se istodobno ne spominje kako je EU snažno polarizirana, a zajedničko tržište „ispresijecano“ neformalnim granicama i pojedinim oblicima protekcionizma koji se zasniva na razlikama u ekonomskoj i političkoj moći zemalja članica. U tome leži i suština koncepcije „različitih brzina“. Pored toga, to tržište „tangiraju“ različiti geostrateški interesi triju najvećih aktera na svjetskoj političkoj sceni, koji objektivno nemaju simetričan utjecaj na ekonomije svih zemalja članica EU.

Sve to ukazuje na potrebu koncipiranja i provođenja mnogo aktivnije ekonomske politike u Hrvatskoj, prije svega u smislu formiranja tehnološko propulzivnih izvoznih brandova i njihovog plasiranja na svjetsko tržište. Naravno, da u tome postoje mnogi problemi – prije svega financijski – ali se oni mogu ublažiti dobrom organizacijom i koordiniranim djelovanjem svih ključnih aktera u društvu. Je li takva opcija realna, nije međutim samo ekonomsko, već i političko pitanje.

Mnogi vjeruju da je trenutni rast gospodarstva „zadovoljavajući“, a da je najvažniji ukupni rast dodane vrijednosti, što je ponajprije određeno objektivnim stanjem hrvatske ekonomije i njenim položajem u EU. No istodobno se ne spominje kako je EU snažno polarizirana, a zajedničko tržište „ispresijecano“ neformalnim granicama i pojedinim oblicima protekcionizma koji se zasniva na razlikama u ekonomskoj i političkoj moći zemalja članica.

Hrvatska bi morala provoditi mnogo aktivniju ekonomsku politiku, prije svega u smislu formiranja tehnološko propulzivnih izvoznih brandova i njihovog plasiranja na svjetsko tržište. Je li takva opcija realna, nije međutim samo ekonomsko, već i političko pitanje.



Tablica 1. Osnovni ekonomski pokazatelji

IZVOR: DZS, HNB, MINISTARSTVO FINANCIJA RH

	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	mjes.
	prosječne stope realnih međugodišnjih promjena									
Bruto domaći proizvod	-7.4	-1.7	-0.3	-2.2	-0.9	-0.4	1.6	2.9	2.7	i-vi
Potrošnja kućanstava	-7.5	-1.5	0.3	-3.0	-1.3	-0.7	1.2	3.3	3.7	i-vi
Potrošnja države	2.1	-1.6	-0.3	-1.0	0.5	-1.9	0.6	1.7	1.6	i-vi
Investicije u fiksni kap.	-14.4	-15.2	-2.7	-3.3	-1.0	-3.6	1.6	4.6	4.3	i-vi
Izvoz roba i usluga (kune)	-14.1	-6.2	2.2	-0.1	3.0	7.3	9.2	6.7	5.8	i-vi
Uvoz roba i usluga (kune)	-20.4	-2.5	2.5	-3.0	3.2	4.3	8.6	7.3	7.2	i-vi
Industrijska proizvodnja	-9.2	-1.4	-1.2	-5.5	-1.8	1.2	2.7	5.3	1.9	i-vii
Građevinarstvo	-6.5	-15.9	-9.1	-11.8	-4.1	-7.3	-0.6	2.9	1.7	i-vi
Turizam (noćenja)	-1.4	2.6	7.0	4.0	3.3	2.6	7.7	9.0	15.7	i-vii
Trgovina na malo	-15.3	-1.8	1.0	-4.2	-0.6	0.4	2.4	4.4	4.6	i-vii
Zaposlenost	-3.2	-4.9	-1.5	-2.4	-1.4	-1.8	-0.5	1.4	-0.5	i-vii
Nezaposlenost	11.2	14.9	1.0	6.2	6.4	-4.9	-12.9	-15.4	-19.7	i-vii
Prosij. neto plaća	0.1	1.1	-0.4	-2.6	-1.5	0.5	3.7	0.6	4.0	i-vi
Izvoz roba (euro)	-21.6	18.3	7.7	0.5	-0.4	8.1	11.2	6.8	16.1	i-vi
Uvoz roba (euro)	-26.9	-0.5	7.5	-0.4	1.9	3.6	7.9	6.6	12.7	i-vi
Izvoz roba i usluga (euro)	-15.9	9.2	6.6	1.2	2.4	4.9	9.2	6.0	9.7	i-vi
Uvoz roba i usluga (euro)	-23.0	-0.5	6.7	-1.0	2.5	1.4	8.3	4.8	10.5	i-vi
Devizne rezerve (usd)	4.4	10.6	12.2	-6.1	8.4	5.2	-6.2	-0.7	9.0	i-vii
Raspolož. dev. sredstva (usd)	-8.4	5.6	4.8	-8.9	4.6	5.4	-8.2	0.0	2.9	i.vii
Prihodi središnje države	-7.2	-3.7	-2.5	-1.1	-2.8	5.6	9.1	6.9	2.3	i-v
Rashodi središnje države	-0.8	0.8	-2.3	-4.4	2.3	1.4	4.4	2.5	1.8	i-v
Prihodi opće države	-7.2	-4.5	-2.8	-1.1	-2.3	5.0	14.4	6.5	1.3	i-iii
Rashodi opće države	-0.7	-0.3	-2.6	-4.5	2.1	1.2	8.4	2.5	0.8	i-iii
Primarni novac	5.1	1.1	4.5	-1.8	1.5	2.7	1.4	2.8	13.9	i-vii
Novčana masa	-14.1	4.4	1.5	-4.5	8.2	9.7	10.8	14.9	18.7	i-vii
Ukupna likvidna sredstva	-0.7	1.1	1.5	2.3	2.4	3.5	4.3	5.6	2.2	i-vii
Potrošače cijene	2.4	1.1	2.3	3.4	2.2	-0.2	-0.5	-1.1	1.0	i-vii
Proizv. cijene u industriji (d,t.)	-0.4	4.3	6.3	7.0	0.4	-2.7	-4.2	-4.0	1.7	i-viii
Tečaj USD	5.2	3.7	-4.8	6.0	-4.4	1.8	19.8	-0.1	-1.3	i-vii
Tečaj EURO	-0.7	-1.6	-0.2	-2.1	-1.5	1.0	0.3	-0.2	-2.2	i-vii
	nominalni pokazatelji									
BDP (mlrd. kuna)	331	328	333	331	330	328	336	343	169	i-vi
BDP (mil. EUR)	45,093	45,022	44,737	43,959	43,516	43,022	44,092	45,581	22,661	i-vi
Izvoz roba (mil. EUR)	7,529	8,905	9,582	9,628	9,589	10,369	11,528	12,317	6,690	i-vi
Uvoz roba (mil. EUR)	15,220	15,137	16,281	16,216	16,528	17,129	18,483	19,712	10,805	i-vi
Izvoz roba i usluga (mil. EUR)	15,578	17,007	18,126	18,336	18,771	19,691	21,512	22,801	9,894	i-vi
Uvoz roba i usluga (mil. EUR)	17,244	17,158	18,302	18,116	18,574	18,842	20,415	21,366	11,510	i-vi
Saldo tek. transak. (mil. EUR)	-2,299	-482	-301	-21	447	887	2,099	1,169	-1,438	i-vi
Devizne rezerve (mil. USD)	13,776	13,207	13,433	13,916	16,971	14,830	14,424	14,245	16,738	vii
Rasp. dev. sredst. (mil. USD)	23,867	21,849	20,640	20,768	23,556	21,556	19,839	20,174	22,013	vii
Inozemni dug (mil. EUR)	45,600	46,908	46,397	45,297	45,958	46,664	45,384	41,668	41,096	v
Dug opće države (mlrd. kuna)	162.1	191.3	216.7	233.6	270.9	284.2	289.6	289.1	290.3	v
Stopa nezaposlenosti	14.9	17.6	17.9	19.1	20.3	19.7	17.4	15.0	13.1	i-vii
Tečaj EUR/HRK (kraj razdoblja)	7.31	7.39	7.53	7.55	7.64	7.66	7.64	7.56	7.41	viii
Tečaj USD/HRK (kraj razdoblja)	5.09	5.57	5.82	5.7	5.55	6.3	6.99	7.17	6.20	viii
Kamat. stope na dug. kredite										
- poduzećima	7.17	7.24	6.59	6.23	5.61	5.45	5.18	4.81	4.44	i-vi
- stambeni	6.36	6.32	5.48	5.76	5.72	4.98	4.69	5.12	4.83	i-vi
- potrošački	9.68	9.49	8.70	9.25	9.16	8.96	8.49	8.01	7.53	i-vi

Zagreb, 16.09.2017
Broj 01

Željko Rohatinski
www.macropuls.hr

MACROPULS
